

Digitaalisten valokuvien metadatan standardit ja laatu Suomessa - Selvityksen loppuraportti

Niko Siukkola, HTM (Eurooppaoikeus), projektikoordinaattori
Valokuvataiteilijoiden liitto ry

SISÄLLYS

1 JOHDANTO – KYSELYT JA HAASTATTELUT	
VALOKUVATAITEILIJOIDEN LIITON JÄSENISTÖLLE	2
1.1 Miten selvitys tehtiin?.....	3
1.2 Mikä metadata?.....	4
2 VALOKUVIEN METADATA – HAASTEITA JA MAHDOLLISUUKSIA.....	5
2.1 Metadatan merkitys yleisellä tasolla tunnetaan pääosin – osalle vastaajista kuitenkin epäselvää.....	5
2.2 Metadata turvaa tekijöiden oikeuksia ja estää kuvavarkauksia	6
2.3 Digitaalisten valokuvien metadattaa koskeville standardeille tilausta?	9
3 MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN: KOULUTUSTA, TIEDOTUSTA JA TYÖRYHMÄ POHTIMAAN YHTEISIÄ STANDARDEJA	13
4 LOPUKSI	16
KIITOKSET	18

1 Johdanto – kyselyt ja haastattelut Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenistölle

Digitaalisten valokuvien metadatan laatua ja standardeja koskeva selvitys toteutettiin vuoden 2017 tammi-kesäkuussa. Tarkoituksena oli selvittää, millainen tällä hetkellä vallitseva tilanne on digitaalisten valokuvien metadatan merkitsemisen ja laadun osalta Suomessa. Tärkeän asiasta tekee se, että metadatan ja erityisesti metadataan kuuluvien tekijätietojen kautta valokuvaajien ja valokuvataiteilijoiden oikeudet tulevat paremmin turvatuiksi.

Selvitys tehtiin Valokuvataiteilijoiden liitto ry:n toimeksiannosta, ja selvityksen toteutti tekijänoikeuksiin erikoistunut hallintotieteiden maisteri, Eurooppaoikeuden erikoisjuristi, Niko Siukkola. Hän on aiemmin työskennellyt opetus- ja kulttuuriministeriössä tekijänoikeuden ja kulttuurin talouden vastuualueella. Lisäksi hän on laatinut lopputyönsä internetin tekijänoikeudella suojattua materiaalia tarjoavista palveluista ja siihen liittyvistä sisämarkkinaoikeudellisista ongelmista.

Valokuvataiteilijoiden liitto pyrkii vahvistamaan valokuvataiteilijoiden yhteiskunnallista asemaa ja arvostusta Suomessa, ja koska liitto haluaa edistää jäsenistönsä työllistymisen edellytyksiä ja työskentelyolosuhteita, selvitys tehtiin nojaten jäsenistön kiinnostukseen ja ammattitietämykseen. Liiton jäsenistöllä oli erinomaiset edellytykset vastata hankkeessa esitettyihin kysymyksiin, sillä liiton 400 jäsentä toimivat paitsi taiteilijoina myös ammattivalokuvaajina erilaisissa yhteyksissä.

Selvityksen tavoitteena oli sen käynnistyessä tarjota välineitä digitaalisen tekijänoikeusympäristön toimivuuden parantamiseksi. Ohjeistuksia ja ratkaisuehdotuksia on kerätty käsillä olevan raportin kolmanteen kappaleeseen. Selvityksellä on yleishyödyllinen tarkoitus, ja se on tehty opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Selvityksessä on kyse moraalisisista oikeuksista, joita yksittäiset tekijänoikeusasioista vastaavat tahot eivät normaalisti hoida, ja selvitys toteuttaa hallitusohjelmaan sisältyvien digikärkihankkeiden tavoitteita. Selvityksen käynnistyessä odotuksena oli, että se tarjoaa

yhdenmukaisempia standardeja valokuvien metadatan käytön osalta. Selvitys tarjoaakin joitakin yleisiä ohjeistuksia digitaalisten valokuvien metadatan käytön osalta, mutta tarkempien standardien luominen vaatii lisätyötä, esimerkiksi kolmannessa kappaleessa ehdotetun työryhmän muodossa. Taiteilijoiden näkökulmasta odotuksena oli, että metadatan laadun parantuminen ja standardien yhdenmukaistuminen tuovat mahdollisuuksia teosten entistä tarkempaan kuratoimiseen metadataa käyttäen, ja sitä kautta relevanttien teosten esille saamiseen. Tästä hyötyisivät niin taitelijat, jotka saisivat omia teoksiaan paremmin esille, kuin myös taiteen kuluttajat, jotka löytäisivät paremmin juuri sellaisia teoksia, kuin ovat hakemassa. Lisäksi, mikäli metadatan käytön standardit olisivat yhdenmukaisemmat, se olisi reilumpaa kaikille osapuolille.

1.1 Miten selvitys tehtiin?

Selvitys toteutettiin kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa luotiin kysymyspohjat Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenille sähköisesti tehtyjä kyselyitä varten. Toisessa vaiheessa kyselyt avattiin Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenistön vastattaviksi. Kyselyt olivat yksi kokonaisuus, mutta ne toteutettiin kahdessa osassa. Kyselyn ensimmäiseen osaan tuli kokonaisia vastauksia 46 kappaletta ja toiseen osaan kokonaisia vastauksia saatiin 17 jäseneltä. Selvityksen toisessa vaiheessa myös toteutettiin osalle jäsenistöstä haastatteluja, joissa jäsenet saivat vastata vapaammin esitettyihin kysymyksiin ja kertoa omia näkemyksiään metadatan merkityksestä ja siihen liittyvistä suurimmista ongelmakohtista. Haastatteluihin osallistui 8 Valokuvataiteilijoiden liiton jäsentä.

Selvityksen kolmantena vaiheena toteutettiin käsillä oleva loppuraportti, joka antaa kuvan kyselyjen ja haastattelujen perusteella kerätystä tiedosta. Käsillä oleva loppuraportti antaa myös suuntaviivoja siitä, miten metadatan käytön kanssa tulisi toimia, esimerkiksi jonkinlaisia suosituksia siitä, miten metadataa voisi käyttää kuvissa tulevaisuudessa ja miten sen käytöstä saataisiin paras mahdollinen hyöty. Lisäksi esitetään ratkaisuja tietoisuuden lisäämiseen metadatasta. Tutkimuksessa haettiin vastausta myös kysymykseen, kuinka laadukasta digitaalisten valokuvien metadata Suomessa tällä hetkellä on ja millaiset standardit digitaalisten valokuvien metadatan osalta Suomessa tällä hetkellä vallitsevat. Tutkimusmetodi oli tässä tutkimuksessa kvantitatiivinen eli määrällinen, koska tutkimus toteutettiin kyselyiden ja haastattelujen avulla.

1.2 Mikä metadata?

Valokuvissa oleva metadata voi olla kolmentyyppistä: 1) hallinnollista, 2) kuvailevaa tai 3) oikeuksia koskevaa.

- 1) Hallinnollinen metadata määrittelee valokuvan luoja, kuvanottopäivän ja -paikan. Lisäksi se voi sisältää yhteystiedot kuvan lisensointia varten sekä myös muita teknisiä tietoja.
- 2) Kuvaileva metadata puolestaan sisältää informaatiota kuvan visuaalisesta sisällöstä. Tähän voi lukeutua esimerkiksi kuvan otsikko, nimi ja erilaiset kuvaa koskevat asia- tai avainsanat.
- 3) Kuvan oikeuksia koskeva metadata taas sisältää kuvaa koskevaa tekijänoikeustietoa. Lisäksi siihen sisältyvät muut oikeudet, joita kuvassa mahdollisesti on, kuten esine- tai mallioikeudet, sekä oikeuksien käyttöä koskevat ehdot.

Kuvan ottohetkellä kamera yleensä tallettaa kuvanoton ajankohdan ja paikan osaksi kuvatiedostoa. Otsikon, avainsanat ja tekijänoikeustiedot vastaavasti kuvaaja lisää itse metatietoihin.

Yleisellä tasolla valokuvien käyttö ei ole tulevaisuudessa ainakaan vähenemässä. Päinvastoin uusia käyttökeinoja ja kohteita syntyy kasvavaan tahtiin. Kehittyvien maiden saadessa entistä enemmän käyttöönsä nopeita internet-yhteyksiä ja entistä korkeampaa teknologiaa, valokuvien käyttäjien määrä kasvaa merkittävästi. Digitaalisuus on myös tänä päivänä osana lähes jokaista elämänaluetta. Valokuvien osalta tilanne ei ole tästä poikkeava.

Digitaalisuus mahdollistaa valokuvataiteilijalle suuremman yleisön tavoittamisen. Toisaalta digitaalisuus pitää sisällään myös omat vaaransa valokuvataiteilijoille. Kun teokset ovat kaikkien saatavilla helposti verkossa, suoranaisten kuvavarkauksien riski myös kasvaa. Kuvavarkaavat saattavat pahimmassa tapauksessa ladata taiteilijan kuvan verkosta ja esittää teoksen omanaan. Näistä syistä metadatalta on tulevaisuudessa entistä suurempi merkitys valokuvaajien oikeuksien turvaamisen ja ansainnan varmistamisen näkökulmasta. Kun valokuva sisältää metadatan osalta vähintään tekijätiedot, valokuvasta saatavat tulot tulevat varmemmin oikealle henkilölle ja myös oikea henkilö varmemmin mainitaan kuvan oikeuksien haltijana.

2 Valokuvien metadatan haasteita ja mahdollisuuksia

2.1 Metadatan merkitys yleisellä tasolla tunnetaan pääosin – osalle vastaajista kuitenkin epäselvää

Kyselyn ensimmäisessä osiossa osallistujilta tiedusteltiin, tiesivätkö he etukäteen, mitä metadatan yleisellä tasolla tarkoitetaan. Suurin osa osallistujista vastasi tietävänsä asiasta etukäteen. Metadatan laatua digitaalisten valokuvien osalta pidettiin yleisimmin ”ei hyvänä eikä huonona”. Osa piti kuitenkin laatua melko huonona ja vain kolme vastaajaa piti digitaalisten valokuvien metadatan laatua erittäin hyvänä. Osalle vastaajista oli hieman epäselvää, mitä kyselyssä tarkoitettiin metadatan laadulla, vaikka metadatan käsitettä avattiin jonkin verran sähköpostitse lähetetyssä kutsussa. Tässä kontekstissa metadatan laadulla kuitenkin tarkoitettiin sitä, että ensinnäkin metadatan on kuvien yhteydessä olemassa ja toiseksi, että se on oikeaa, siis paikkansapitävää.

Kyselyn ensimmäisessä osiossa myös ilmeni, että moni käyttää metadatan merkitsemiseen esimerkiksi Photoshopin metadatan merkitsemiskäytäntöjä. Tässä tosin ongelmana voi olla se, että esimerkiksi englanninkielisiä avainsanoja ei useinkaan muisteta laittaa mukaan. Myös avain- tai kuvailusanojen merkitseminen voi olla usein arvailua. Valokuvaaja ei aina tiedä mikä avainsana milloinkin tulisi merkitä. Tähän voisi auttaa, jos ohjelma antaisi avainsanaehdotuksia käyttäjän alkaessa kirjoittaa sanaa. Toisaalta joidenkin vastaajien mukaan se, kuinka kattavaa metadatan kuvan osalta on, riippuu myös käytetystä kuvankäsittelyohjelmasta. Eräs vastaaja kertoi olevansa vuoden aikana tekemisissä noin 50 valokuvaajan tai taiteilijan kanssa. Hänen mukaansa tästä ryhmästä metadatan puuttuu lähes kaikkien kuvista. Osa vastaajista ilmaisi huolensa siitä, että metadatan ja sen käyttöön suhtaudutaan vaihtelevasti, eikä sen käyttö ja hyödyntäminen ole lainkaan vakiintunutta.

Toisaalta joidenkin vastaajien mielestä tulee tehdä painoero laitteen tuottaman metadatan ja ihmisen tuottaman metadatan välillä. Laitteen tuottama metadatan on siitä hyvää, että se tuotetaan automaattisesti, mutta se ei kuitenkaan sinänsä kerro kuvasta juuri mitään. Kameran tiedot ja kuvanottohetki ovat verrattain melko suppeita tietoja. Ihmisen tuottama

metadata taas kertoisi aiheesta ja kuvasta paljonkin, mutta vaatisi aina pientä manuaalista panostusta taiteilijalta. Ei siis voi sanoa suoraan, että laitteen tuottama metadata olisi jotenkin parempaa kuin ihmisen tuottama, tai toisinpäin. Yleistä joidenkin vastaajien mukaan onkin, että usein metadataan on merkitty pelkästään kuvaajan nimi. Osa vastaajista taas kertoi, ettei pidä ajatuksesta, että kaikki kuvat olisivat jäljitettävissä. Tätä mieltä olevat ovat siis mitä ilmeisimmin huolissaan yksityisyyskysymyksistä. Kyselyyn osallistujien vastauksissa tuli myös ilmi, että vastaajat haluaisivat saada metadatasta lisää tietoa ja oppia jotain täysin uutta metadataan liittyen. Kiinnostuksenpuutetta ei siis voi pitää suurena ongelmana ainakaan niiden jäsenten osalta, jotka kyselyyn vastasivat.

Kysyttäessä sitä, onko metadatan laatua mahdollista parantaa valokuva-alalla, suurin osa vastaajista vastasi tämän olevan mahdollista. Kukaan ei vastannut, ettei metadatan laatua ole mahdollista parantaa, joskin osa vastaajista jätti kohdan tyhjäksi. Suurin osa vastaajista oli myös sitä mieltä, että metadatan laatua tulisi parantaa valokuva-alalla. Kysyttäessä vastaajilta, näkevätkö he joitakin haittapuolia valokuva-alan metadatan laadun parantumisessa, vastauksissa oli selkeää hajontaa. Osa vastaajista näki asiaan liittyvän haittapuolia, kun taas osan mielestä sellaisia ei ole.

2.2 Metadata turvaa tekijöiden oikeuksia ja estää kuvavarkauksia

Kyselyn toinen osio oli laajempi kuin ensimmäinen osio, ja siihen osallistui vähemmän vastaajia kuin ensimmäiseen osioon. Toisessa osiossa tiedusteltiin vastaajilta, kuinka hyvin valokuvaaja voi vastaajan mielestä nykyisin hallita metadatan laatua. Asteikolla 1-5, jossa 1 tarkoittaa huonointa ja 5 parasta, suurin osa vastaajista valitsi vastaukseksi 4. Yksi vastaaja vastasi tähän asteikon alimman arvon 1. Vastausten keskiarvo oli 3,6.

Vastaajilta tiedusteltiin keinoja, joilla metadatan laatua voitaisiin parantaa valokuva-alalla. Vastauksissa esille tulleet keinot olivat monenkirjavia. Ensimmäisenä kuvien käyttävien tahojen tulisi oppia löytämään metadataa. Lisäksi metadatan tulisi aina säilyä kuvissa mukana, kun niitä siirretään eri alustojen tai palveluiden välillä. Useampi vastaaja oli kohdannut tilanteita, joissa kuvista oli hävinnyt kaikki metadata, kun niitä oli ladattu tiettyihin palveluihin. Esille tuli myös se, että kuvien yhteydessä olevien asiasanojen tulisi olla perusmuodossa. Vastauksissa nostettiin myös esille se, että metadatan täyttämiseen tai täyttämättä jättämiseen vaikuttaa yleensä käytettävissä oleva aika tai sen puute. Jos asiaan

on varattu aikaa ja jos siitä saadaan esimerkiksi korvaus, silloin metadatan tiedot tulee täytettyä tarkemmin.

Yhtenä toivomuksena oli myös helppokäyttöinen metadataohjelma, jonka kautta voisi käsitellä kokonaisia kuvajoukkoja. Asiasanojen miettimistä kuva kerrallaan pidettiin joidenkin vastaajien toimesta vaikeana, koska niiden käytön tarvetta ei välttämättä ole tiedossa. Suurimpana ongelmana eräs vastaaja piti nimenomaan sitä, miten metadatan saisi helpoiten lisättyä kuvaan. Metadatan merkitsemistä koskevan työnkulun vakioimista tai automatisointia pidettiin keinona metadatan laadun parantamiseen.

Yhtenä ehdotuksena vastauksissa tuli myös esille se, että valokuvien hinta olisi korkeampi silloin, jos metadata on niissä kunnossa. Käytännön tasolla tämän toteuttaminen voisi olla toki vaikeaa. Usean eri vastaajan vastauksissa keskeisenä keinona metadatan laadun parantamiseen pidettiin, sitä, että metadatan merkityksestä tiedotettaisiin entistä enemmän. Tärkeimpänä ja ainoana merkityksellisenä metadatan eräs vastaaja piti copyright-tietoja. Syynä tähän oli erityisesti se, että henkilön kuvia usein varastetaan netin kautta ja esitetään kunkin varkaan omina. Tätä tapahtuu siis vastaajan mukaan hyvinkin usein.

Tärkeänä keinona metadatan laadun parantamiseksi nähtiin myös jonkinlaiden standardien luonti. Toisaalta yhtenä keinona nähtiin valvonta esimerkiksi valokuvaajia edustavien tahojen toimesta. Eräs vastaaja ehdotti myös ohjelmaa, joka pakottaisi kuvan julkaisun yhteydessä liittämään kuvaan myös metatiedot, vaikka sitten pelkästään kuvaajan nimen ja copyright-symbolin. Idean tasolla tämä vaikuttaa hyvältä, mutta käytännössä voisi pitää melko epätodennäköisenä, että edes suuri osa valokuvaajista suostuisi käyttämään tällaista ohjelmaa.

Ongelmana pidettiin myös sitä, että tärkeät täytettävät metatiedot vaihtelevat eri tahojen mukaan. Tästä syystä olisi hyödyllistä olla selkeät säännöt siitä, mikä tieto on missäkin. Myös kattavaa ohjeistusta metadatan täyttämiseen pidettiin merkittävänä keinona metadatan laadun parantamiseen.

Kysyttäessä sitä, miten metadatan laadun parantuminen vaikuttaisi vastaajan omaan asemaan valokuva-alan ammattilaisena, vastauksissa nousi esiin muun muassa se, että tieto tekijänoikeudesta välittyy eteenpäin vaikuttaen taiteilijan omaan asemaan ja omien

oikeuksien toteutumiseen positiivisesti. Tähän liittyen, mikäli metadatan laatu parantuisi ja standardit vakiintuisivat, kuvaajan nimi ehkä mainittaisiin entistä useammin kuvien käytön yhteydessä. Joidenkin vastaajien mielestä metadatan laadun parantuminen ei juurikaan vaikuttaisi omaan asemaan, vaan muut tekijät kuten mediajulkisuus nähtiin tärkeämpinä. Osan mielestä taas metadata voisi auttaa tekijänoikeuksien valvonnassa sekä tekijänoikeudella suojattujen teosten levittämisen valvonnassa. Kuvien metadatan laadukkuus voisi myös lisätä niiden käytettävyyttä ja pitkäikäisyyttä. Lisäksi vastaajien mielestä kuvien laadukas metadata voisi vähentää kuvia koskevia väärinkäytöksiä.

Jotkut vastaajat olivat sitä mieltä, että kaikissa taiteellisissa tuotoksissa ei haluta välttämättä näkyvän tietty päivämäärä ja kellonaika tai kuvanottoaika. Tällöin kuvat voivat olla esimerkiksi yhteydessä fiktiiviseen tekstiin, jolloin todellisen sijainnin ilmoittaminen ei tunnu järkevältä tai tärkeältä, vaan voisi olla suorastaan taiteellisen sisällön kannalta epäsuotavaa. Samoin osaa vastaajista huolesti, miten taiteilijan itse internetissä julkaisemia kuvia mahdollisesti käytetään. Positiivisena asiana metadatan laadun parantumisessa pidettiin sitä, että mikäli metadata pysyisi valokuvissa mukana kaikille eri alustoille ladattaessa, kuva ei voisi kadota verkkoon nimettömänä. Kuvien luvaton käyttö olisi toisaalta helpompaa todentaa, mikäli olisi olemassa keinot metadatan poistamisen tai muuttamisen ehkäisyyn.

Kuvapankkikuvien osalta vastaajien mielestä kuvat löytäisivät paremmin ostajan, mikäli metadataa koskevat tiedot olisi huolellisesti täytetty ja aihe sanat oikeita ja osuvia. Osa vastaajista näki, että metadatan laadun parantumisella ei ole juurikaan vaikutusta omaan asemaan. Eräs vastaaja kuitenkin tiivistä metadatan merkityksen valokuva-ammattilaisten kannalta siten, että metadata tekee valokuvaajasta uskottavan ja ammattimaisen.

Kysyttäessä vastaajilta, mitkä olisivat tärkeimmät saavutettavat hyödyt metadatan laadun ja tarkkuuden paranemisessa, esiin nousi muun muassa se, että tieto tekijänoikeudesta välittyisi sitä kautta eteenpäin. Hyödyllistä olisi myös, että kuvien hakeminen aihetunnisteilla onnistuisi. Vastaajien mielestä kuvien luvaton käyttö voisi metadatan laadun ja tarkkuuden parantuessa vähentyä. Metadatan laadun ja tarkkuuden parantumisella olisi myös erään vastaajan näkemyksen mukaan suuri merkitys kuva-arkistojen käytön yhteydessä sekä verkon kautta tehtävän taidekaupan yhteydessä. Toisaalta eri puolilla maailmaa kiertävien teosten linkittäminen tekijään olisi myös

helpompaa. Tässä tosin vaadittaisiin, että metadata säilyisi kuvissa eri alustoille ladattaessa.

Erään vastaajan mielestä kuvat olisivat käyttökelpoisempia pidemmän aikaa, mikäli metadatan laatu ja tarkkuus olisivat parempia. Lisäksi tämä voisi vakiinnuttaa käytäntöjä kuvien signeeraamisen osalta ja taiteilijoiden tieto siitä, missä ja miten omia töitä käytetään erityisesti verkossa lisääntyisi ja kuvien väärinkäyttö vaikeutuisi. Yleisesti ottaen metadatan laadun ja tarkkuuden parantumista pidettiin tekijänoikeuskysymyksenä; taiteilijoiden oikeudet tulisivat paremmin turvatuiksi ja kuvien luvaton käyttö olisi helpompi todentaa.

2.3 Digitaalisten valokuvien metadataa koskeville standardeille tilausta?

Haastatteluihin osallistui 8 valokuvataiteilijoiden liiton jäsentä. Ikäjakaumaltaan vastaajat olivat melko vaihteleva joukko: osa vastaajista, noin puolet, oli nuoremman polven taiteilijoita ja osa oli hieman vanhemman ikäryhmän edustajia. Keskeisenä asiana haastatteluissa nousi esille erityisesti tarve helppokäyttöiselle metadatan merkintäohjelmalle. Monen mielestä tässä olisi jollakin suomalaisella yrityksellä mahdollisuus sellaisen luomiseen. Toinen keskeinen asia, joka tuli ilmi haastatteluissa, oli se, että metadatasta, sen merkitsemisestä ja sen korkean laadun tärkeydestä, kaivattaisiin edelleen taiteilijoiden piirissä lisää tietotusta, koulutusta ja opastusta.

Kun haastatteluissa kysyttiin osallistujilta, miten heidän näkemyksensä mukaan metatieto ja sen hyvä laatu digitaalisten kuvien yhteydessä hyödyttää erityisesti heitä, poikkeuksetta kaikki vastaajat näkivät siitä olevan jotain hyötyä. Erään vastaajan mielestä metatiedon olemassaolo helpottaa tiedotustoiminnan tekemistä, esimerkiksi esitteiden laatimista. Mikäli esimerkiksi tiedot tekijästä ovat valmiiksi olemassa kuvan yhteydessä, niitä ei tarvitse lähteä erikseen enää etsimään. Yleisesti ottaen erään vastaajan mielestä metadatan olemassaolo on hyödyllistä, kun kuvia käytetään kaupalliseen tarkoitukseen. Tällöin metadatasta saatavat käytännön hyödyt ovat selkeät, sillä kuva on helppo jäljittää tekijään. Kuvan väärinkäytön estäminen on myös tällöin helpompaa ja jos kuvaa on käytetty väärin, sen selvittäminen, missä sitä on käytetty, on helpompaa metadatan avulla. Lisäksi osaa metadatan olemassaolo kiinnostaa ja mahdollisesti kuva voi vaikuttaa

ammattimaisemmalta, kun se sisältää metadataa. Myös erään vastaajan mielestä kuvien arvo lisääntyy, kun niihin on merkitty tarkka ja oikea metatieto.

Toisaalta metadatan olemassaoloa ja sen hyvää laatua pidettiin tärkeänä valokuvien arkistoinnin kannalta. Erityisen tärkeänä pidettiin ns. perustietojen olemassaoloa; kuvan metadatatassa olisi hyvä olla siis vähintään otsikko, kuvan ottohetki ja tiedot kuvaajasta, siis tekijän nimi. Joitakin voi myös kiinnostaa kameran tekniset tiedot ja tällöin olisi mahdollista hakea esimerkiksi tietyllä linssillä kuvattuja kuvia. Osa vastaajista piti metatiedon olemassaoloa hyvinkin tärkeänä, ja eräs vastaaja totesi jopa, että kuvaa ei ole ilman metatietoa. Tämä on siinä määrin totta, että vaikka kuva itsessään onkin olemassa, mutta jos se ei sisällä metatietoa, kuva on tällöin tavallaan ei kenenkään ottama ja ei milloinkaan otettu. Myös ajan kuluessa yksittäisen kuvan merkitys katoaa nopeammin, mikäli se ei sisällä metadataa. Lisäksi kuvien löytäminen erilaisista arkistoista ja kansioista on helpompaa, kun ne sisältävät metadataa.

Haastatteluun osallistujat näkivät myös metadatatalla olevan merkitystä teosten kuratoinnin kannalta. Kuvamassan hallinnoimista pidettiin hankalana ilman metadataa. Avainsanojen avulla, olettaen, että ne ovat loogisessa muodossa, etsittyjen kuvien löytäminen on helpompaa. Ongelmana toisaalta nähtiin, että vanhalla ohjelmalla tehdyt metadatan merkintätiedot eivät välttämättä ole yhteensopivia myöhemmässä vaiheessa. Osalle oli puolestaan hieman hämärän peitossa, miten metadataan perustuvaa kuvien selaamista pystyisi tekemään. Samaan aikaan pidettiin kuitenkin hyvänä sitä, mikäli esimerkiksi kuvia pystyy etsimään tietyillä avainsanoilla. Toisaalta joidenkin vastaajien mielestä metadataa ei välttämättä voi pitää niin tärkeänä hakemisen kannalta, kuvat ovat kuitenkin visuaalisia. Esiin nousi myös ajatus siitä, että asiakkaat eivät välttämättä viitsi aina ryhtyä etsimään kuvia isoista kuvamassoista, mikä myös asettaa metadatan hyödyn kuratoinnissa kyseenalaiseksi.

Taiteilijoiden tulojen hankkimisen kannalta metadataa pidettiin tärkeänä erityisesti siitä näkökulmasta, että taitelijat saavat ansaitsemansa korvauksen töidensä käytöstä usein metadatan ansiosta. Mikäli kuvat ovat saatavilla jossakin kauppapaikassa ja asiakas hakee kuvia avainsanoilla, niin silloin metadatatalla on selkeä merkitys. Eräessä haastatteluun osallistujan kuvaamassa konkreettisessa esimerkissä opiskelijat olivat ottaneet kuvia ihmisistä polkupyöräilemässä. Eräs media halusi käyttää kuvia ja, koska kuvien

metadatasta löytyi opiskelijoiden tiedot, opiskelijat saivat korvauksen kuvien käytöstä. Tästä esimerkiksi huolimatta mediat eivät toisaalta aina laita tietoja esille kuvan yhteyteen, vaikka ne olisivatkin saatavilla. Verkkokauppatoiminnassa metadatalta voi olla merkitystä tulojen hankintaan. Toisaalta metadatan merkitseminen ei välttämättä ole aina taloudellisesti kannattavaa, eli ei maksa välttämättä vaivaa suhteessa saatavaan taloudelliseen hyötyyn. Moni voi tästä syystä turhautua ja jättää metadatan merkitsemättä. Museoille ja freelance-kuvaajille nähtiin olevan erityistä hyötyä metadatasta. Samaan aikaan nähtiin, että metadatan merkitys taitelijan tulojen hankintaan tulee kasvamaan tulevaisuudessa, kun kuvien käyttö vain entistä enemmän lisääntyy.

Kaikkien haastatteluun osallistuneiden mielestä olisi tarvetta ainakin jonkinlaisille yhteisille standardeille koskien digitaalisten valokuvien metadataa. Metadatan nähtiin olevan helpommin hyödynnettävissä, mikäli sitä koskevat standardit olisivat yhdenmukaiset. Samaan aikaan kun yhteisiä standardeja pidettiin vastaajien toimesta hyödyllisinä, toisaalta tunnustettiin, että yhteisten standardien neuvottelemisen voisi olla haastavaa. Osa haastatteluun osallistuneista näkikin, että standardien luominen olisi helpompi aloittaa lähtien kansainväliseltä tasolta. Kuitenkin myös Suomessa voitaisiin lähteä luomaan standardeja, joita voitaisiin sitten sen jälkeen viedä kansainväliselle tasolle. Tämän hetkisiä vallitsevia standardeja metadatan merkitsemisen osalta pidettiin liian laajoina; kuvanmuokkausohjelma tarjoaa liian paljon mahdollista metadataa kuvan yhteyteen merkittäväksi.

Metadatan laadun parantuminen vaikuttaisi haastateltujen jäsenten mielestä taiteilijoiden asemaan ja oikeuksiin siten, että mikäli metadata on kuvissa ja se on laadukasta, niin kuvien luvaton käyttö on helpompi todistaa. Kuvien löytäminen on myös helpompaa. Kun kuviin on merkitty tekijätiedot, niin taiteilijan oikeudet on paremmin turvattu. Esille nostettiin myös se seikka, että mikäli kuvissa ei ole metatietoa, kukaan ei voi tietää kenen kuva on kyseessä, eivätkä taiteilijoiden oikeudet tällöin turvaudu. Lisäksi, mikäli kuvissa on tekijää koskeva metadata kunnossa, tekijänoikeuskorvaukset tulevat oikealle henkilölle. Laadukkaan metadatan olemassaolo turvaa siis hyvin tekijänoikeuksien toteutumista. Toisaalta eräs vastaaja nosti esille myös sen, että laadukkaan metadatan olemassaolo on vain yksi asia. Se luo raamit, mutta merkityksellisintä on kuitenkin ihmisten käyttäytyminen tosielämässä.

Tämän hetkisiä digitaalisten valokuvien metadataa koskevia standardeja, jotka perustuvat lähinnä kuvankäsittelyohjelmiin, pidettiin osin liian laajoina, kuvankäsittelyohjelmassa kaikkia mahdollisia metatietoja ei viitsitä täyttää ja ns. perustiedot riittäisivät monen mielestä. Toisaalta isoihin kuvajoukkoihin pitäisi saada merkittyä metadata helpommin. Osa vastaajista taas kyseenalaisti sen, onko oikeastaan mitään yhteisiä standardeja edes olemassa. Esimerkiksi lehtialalla standardit ovat erään vastaajan mukaan hyvinkin vaihtelevat. Ongelmana nähtiin myös eri ohjelmistojen yhteensopimattomuus; eri ohjelmistot luovat omia standardeja ja eivät ole välttämättä aina yhteensopivia keskenään.

Konkreettisina keinoina digitaalisten valokuvien metadataa koskevien standardien yhdenmukaisuuden parantamiseksi nähtiin se, että olisi olemassa joitakin yhteisiä standardeja. Standardien olemassaolo tekisi helpommaksi metadatan käyttämisen valokuvissa. Standardien luonnissa voisivat joidenkin vastaajien mukaan olla aktiivisimpana mukana kansainväliset liitot. Suomalaiset liitot ja valokuva-alan toimijat voisivat tässä toimia aloitteentekijöinä, mutta standardit olisi parempi luoda joidenkin vastaajien mukaan kansainvälisesti, koska silloin ne tulisivat laajempaan käyttöön.

3 Miten tästä eteenpäin: koulutusta, tiedotusta ja työryhmä pohtimaan yhteisiä standardeja?

Digitaalisten valokuvien metadatan merkitsemisestä, ja metadatan merkityksestä erityisesti taiteilijoiden oikeuksien turvaamisen näkökulmasta kaivattaisiin liiton jäsenten keskuudessa enemmän koulutusta ja tiedotusta. Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenille voitaisiin esimerkiksi aika ajoin järjestää erilaisia työpajoja tai seminaareja, joissa metadatan koskevia asioita käytäisiin yhdessä läpi. Näissä seminaareissa voisi olla puhujina sekä tekijänoikeuksista perillä olevia henkilöitä, että toisaalta myös enemmän metadatan tekniseen puoleen ja merkitsemiseen perehtyneitä henkilöitä. Tässä voitaisiin mahdollisesti hyödyntää myös joidenkin Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenten teknistä asiantuntemusta. Myös tiedotus kirjallisessa, esimerkiksi sähköpostimuodossa voisi toimia, joskin työpaja- ja seminaaritoiminnan kautta jäseniä saisi paremmin aktivoitua. Pelkkä kirjallinen tiedotus voi mennä erittäin helposti ohi monelta. Toisaalta tämä selvitysprojekti on myös osaltaan tuonut uutta tietoa, erityisesti ainakin sille osalle jäsenistöä, joka on siihen aktiivisesti osallistunut. Kuitenkin erityisen tärkeää olisi saada Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenten tietoon metadatan merkitys valokuvaajien oikeuksien turvaajana ja toisaalta tarjota jäsenille entistä parempia tietoja metadatan teknisen merkitsemisen osalta.

Metadatan merkitsemisen osalta hyvänä vähimmäisohjenuorana voisi pitää sitä, että valokuvaaja merkitsisi kuvan metadataan vähintään perustiedot, siis kuvan otsikon, kuvausajankohdan ja kuvaajan nimen. Tällöin kuva on helpompi jäljittää sen oikeaan tekijään ja tällöin myös todennäköisemmin mahdolliset tekijänoikeuskorvaukset tulevat oikealle henkilölle. Suositeltavaa olisi myös lisätä valokuvan metadataan avainsanoja kuvan myöhempää hakua helpottamaan. Avainsanoja lisättäessä sanat tulisi lisätä perusmuodossa. Tällöin niillä on paras käytettävyys haettaessa avainsanojen perusteella.

Avainsanojen lisääminen sisältää myös omat ongelmansa. Yksi niistä on se, että valokuvaaja ei aina välttämättä ole varma mikä avainsana kulloinkin tulee valita. Tähän osittaisena ratkaisuna voisi toimia, että kuvanmuokkausohjelma ehdottaisi avainsanaa

kirjoitettaessa yleisimmin käytettyjä sanoja sen perusteella mitä henkilö on alkanut kirjoittaa. Ennakoiva avainsanan syöttö voisi siis toimia tässä osin ratkaisuna.

Tärkeää olisi myös luoda jonkinlaiset kirjalliset standardit digitaalisten valokuvien metadatan koskien. Tätä tehtävää varten voitaisiin Suomessa perustaa työryhmä, jossa olisi jäseninä valokuvataiteilijoita ja toisaalta myös tekijänoikeuksiin perehtyneitä henkilöitä. Vaikka standardeja olisikin parempi saada luotua kansainvälisellä tai esimerkiksi Euroopan tasolla, Suomen työryhmä voisi kuitenkin toimia eräänlaisena alkusysäyksenä ja pilotoida ensin standardit Suomessa, jonka jälkeen niitä voitaisiin lähteä viemään eteenpäin kansainvälisellä tasolla. Työryhmä voisi myös selvittää mitä muissa maissa on jo tehty ja pohjata omat ehdotuksensa muissa maissa toimiviksi osoittautuneisiin standardeihin.

Yleisellä tasolla digitaalisten valokuvien metadatan standardeista tulisi saada niin yksinkertaiset, että valokuvaajat ja valokuvataiteilijat haluavat oikeasti käyttää ja noudattaa niitä. Standardien tulisi siis olla käyttäjäystävälliset. Tällä hetkellä Suomessa ei ole varsinaisesti käytössä mitään yhteisiä standardeja. Tällaisiksi voitaisiin ehkä laskea kuvanmuokkausohjelmien kuvan yhteydessä täytettäväksi tarjottavat metadatan osiot. Kuitenkin näiden ohjelmien täytettäväksi tarjoama metadatan sisältää osin turhan tarkkaa metadatan, jolla ei ole juurikaan käyttöä. Suomessa luotavien standardien tulisi siis olla tarpeeksi suppeat, jotta ne ovat oikeasti käyttökelpoiset käytännön työskentelyyn.

Metadatan merkitsemistä kuviin tulisi saada myös joillakin keinoilla helpommaksi, siten, että se ei veisi kuvaajilta paljon ylimääräistä aikaa ja resursseja. Tässä auttaisi ainakin se, että kuvankäsittelyohjelmalla olisi helppo merkitä metadatan isoihin kuvajoukkoihin. Tarvetta paremmalle metadatan merkitsemisohjelmistolle olisi valokuvaajien keskuudessa. Jokin suomalainen ohjelmistoyritys voisi lähteä kehittämään tällaista. Ohjelmiston perusajatuksena tulisi olla nimenomaan helppokäyttöisyys peruskäyttäjän näkökulmasta. Myös metadatan merkitsemisen automatisointimahdollisuuksia tulisi korostaa.

Keskeinen ongelma valokuvien metadatan osalta on myös se, että metadatan ei aina säily kuvissa, mikäli niitä ladataan eri alustoille tai palveluihin. Tämä on ongelma, joka on erittäin hankala ratkaista. Sen ratkaisu vaatisi sen, että kaikki verkon kuvapalvelut käyttäisivät samoja alustoja käyttäjän ladatessa kuvia, ja, että nämä alustat säilyttäisivät kuvan yhteydessä olevat metatiedot. Koska erilaisia palveluita on verkossa niin paljon,

tämän toteutuminen tuntuu käytännössä mahdottomalta. Lisäksi ongelmana on se, että osa verkon kuvapalveluista tosiasiaa hyötyy siitä, että kuvien metadata ei pysy niissä mukana palveluihin ladattaessa. Tällöin Facebookin kaltaiset toimijat saavat vapaammat kädet käyttää asiakkaan lataamia kuvia haluamallaan tavalla. Toisaalta valokuvien metadatasta tiedottamista voisi kohdistaa myös Facebookin kaltaisiin verkon kuvapalveluihin. Tällöin ne voisivat tulla enemmän tietoisiksi valokuvaajien oikeuksista ja alkaisivat mahdollisesti kunnioittaa tekijöiden oikeuksia enemmän.

Tällä hetkellä helpoin tapa valokuvaajille ja valokuvataiteilijoille sen varmistamiseksi, että omat kuvat eivät joudu väärin käsiin tai kuvavarkauden kohteeksi, on harkita tarkkaan minne kuvia ladataan. Kuvaa ei kannata ladata verkossa olevaan palveluun, mikäli siihen ei oikeasti ole tarvetta. Toisaalta mikäli metadatan tekijätiedot säilyvät kuvassa palveluun ladattaessa, valokuvaajan oikeudet ovat tällöin varmemmin turvattuna.

Eräänä ongelmana nähtiin, että metadatan merkitseminen valokuviin ei maksa vaivaa siitä saatavaan taloudelliseen hyötyyn nähden. Yhtenä ratkaisuehdotuksena voisikin pitää sitä, että valokuvataiteilijoiden ja valokuvaajien kuvista maksettaisiin enemmän, mikäli niissä on metadata kunnossa; mikäli metadata on merkitty niihin vähintään perusosiltaan. Tämä kuulostaa teoriassa hyvältä ajatukselta, mutta tällaisen käytännön vakiinnuttaminen alalla ei välttämättä ole kovinkaan helppoa. Toisaalta tätä käytäntöä voitaisiin lähteä tuomaan alalle juuri yhteisten standardien luonnin yhteydessä. Tämä voisi siis olla yhtenä tavoitteena mahdollisesti tulevaisuudessa muodostettavan työryhmän työskentelyssä. Huomioon täytyy kuitenkin ottaa, mitä mieltä itse Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenet olisivat tällaisesta käytännöstä, jossa valokuvista maksettaisiin enemmän, mikäli niissä olisi metadata ainakin perusosiltaan kunnossa. Olisivatko jäsenet valmiita lähtemään ajamaan kyseistä käytäntöä eteenpäin?

4 Lopuksi

Keskeisenä asiana selvityksessä nousi esille, että metadataa koskevan tiedon määrä ja toisaalta kiinnostus metadataa ja sen merkitystä kohtaan vaihtelee melko paljon eri taiteilijoiden välillä. Osalla oli hyvinkin paljon tietoa asiasta ja he halusivat saada vieläkin lisää informaatiota ja osaamista. Osa ei tiennyt kovin paljoa, mutta oli kyllä kiinnostunut oppimaan. Joidenkin mielestä metadatalta ei ole digitaalisten valokuvien kanssa tekemisissä oltaessa juurikaan minkäänlaista merkitystä. Osa ei tästä syystä kiinnosta välttämättä oppiakaan asiasta. Tässä on havaittavissa jonkinlaista sukupolvien välistä eroa; nuoremmat taiteilijat ovat kaskiarvoisesti hieman vanhempia ikäluokkia kiinnostuneempia ja valveutuneempia metadatan merkityksestä digitaalisten valokuvien osalta. Toisaalta tällaista suoraa yleistystä ei voi tehdä, sillä osa myös vanhemman ikäluokan taiteilijoista piti metadatan merkitystä suurena. Kuitenkin varmasti jotain merkitystä on sillä, onko henkilö elänyt suurimman osan elämästään internetin aikakaudella vai ei. Suuren osan elämästään internetin aikakaudella eläneet taiteilijat tiedostavat varmasti kuinka helppoa verkon kautta on varastaa toisen teos ja esittää se omanaan. Ehkä tästä syystä he pitävät erityisesti digitaalisen valokuvan yhteydessä olevien tekijätietojen olemassaoloa tärkeänä.

Toisaalta on huomioitava, että kyselyihin ja haastatteluihin valikoitui todennäköisesti pääosin sellaisia taiteilijoita, joita jossain määrin kiinnostaa metadata ja sen merkitys. On siis mahdollista, että juuri ne jotka kaikista eniten tulisi tavoittaa, ja jotka eniten tarvitsisivat tietoa metadatasta, eivät tulleet tämän projektin puitteissa tavoitetuiksi. Suurin osa sekä kyselyyn, että haastatteluihin osallistuneista oli kuitenkin sitä mieltä, että metadatasta on hyötyä. Keskeisenä ongelmana nähtiin, että metadatan merkitseminen ei ole vielä tarpeeksi helppoa eikä se aina maksa vaivaa taloudellisesta näkökulmasta.

Kuinka laadukasta digitaalisten valokuvien metadata Suomessa tällä hetkellä sitten on? Valokuvien metadatan laadukkuus riippuu nyt pitkälti yksittäisen valokuvaajan tai valokuvataiteilijan panostuksesta. Mikäli valokuvajaa tai valokuvataiteilija panostaa metadatan merkitsemiseen, tällöin metadata on yksittäistapauksissa laadukasta. Tästä syystä laatua ei yleisellä tasolla voi pitää kovinkaan hyvänä. Millaiset standardit

puolestaan digitaalisten valokuvien metadatan osalta Suomessa tällä hetkellä vallitsevat? Voisi sanoa, että varsinaisia yhteisiä standardeja ei ole, vaan jokainen valokuvaaja tai valokuvataiteilija luo tällä hetkellä omat standardinsa. Tästä syystä metadatan merkitseminen digitaalisiin valokuviin on toistaiseksi monenkirjavaa ja yhteisille standardeille olisi tarvetta.

Ratkaisuina digitaalisten valokuvien metadatan laadun parantamiseen tarjotaan tässä tutkimuksessa muun muassa metadatan tärkeydestä tiedottamista ja koulutusta sekä yhteisten standardien luonnin aloittamista työryhmän perustamisen kautta. Standardien luontia voidaan lähteä viemään eteenpäin ensin Suomessa, jonka jälkeen niitä voidaan siirtää kansainväliselle tai esimerkiksi Euroopan tasolle vietäväksi. Kuten todettua, loppujen lopuksi standardit olisi parempi saada kansainvälisesti kattavaksi, jolloin niiden käyttö tulisi laajemmaksi.

Kiitokset

Kirjoittaja haluaa kiittää Valokuvataiteilijoiden liitto ry:tä tutkimuksen toimeksiannosta sekä erityisesti toiminnanjohtaja Henna Harria sujuvasta yhteistyöstä. Kiitos myös opetus- ja kulttuuriministeriölle tutkimuksen tukemisesta. Kiitokset kuuluvat myös kaikille niille valokuvaajille ja valokuvataiteilijoille, jotka osallistuivat kyselyihin ja haastatteluihin. Teidän panoksenne ansiosta tutkimus oli mahdollista toteuttaa.